

värt få faktiskt praktiserar. Han är för det första intresserad av att testa teorier empiriskt. Han stampar av från generella utsagor som står att finna i tidigare statsvetenskaplig litteratur och så deducerar han hypoteser som han prövar mot sina empiriska rön. För det andra är han, både vad gäller teoretiska referensramar, metodval, empiriska frågeställningar och i fråga om sitt vetenskapliga kontaktnät, en utpräglad internationalist. Och för det tredje arbetar han konsekvent komparativt: hans tro på den generella statsvetenskapliga teorin gör att världen som helhet framstår som en relevant arena för empirisk hypotesprövning. I motsats till många andra statsvetare från små länder torde hans forskning aldrig i internationella sammanhang pådragit sig stämpeln »parochial».

Ytterligare ett utmärkande drag hos Vanhanens forskarprofil är långsiktigheten. I mer än tio år har han undersökt uppkomsten av och utvecklingen mot demokratiska styrelseformer hos världens nationer. Den förhandenvarande boken utgör slutrapporten för detta ambitiösa projekt.

Syftet med undersökningen är att förklara *varför demokratiseringsprocessen började under förra århundradet och varför den inte berört alla nationer i samma utsträckning*. Förklaringsvariablerna härleds ur den teoriskola som betonar miljöfaktorernas betydelse för politiskt beteende. Vanhanen går emellertid längre än de flesta s.k. socialekologer. För honom reflekterar människans politiska beteende inte enbart omedelbar påverkan från hennes miljö. Det är framför allt ett uttryck för hennes nedärvda genetiska kodsystem. Vanhanen ansluter sig på detta sätt till den teoriskola som brukar benämnas sociobiologi.

Undersökningens uppläggning är »klassisk». Inledningsvis diskuterar författaren det centrala begreppet demokrati. Han stannar för följande definition:

In modern societies democracy means that people and groups are free to compete for power and that power holders are elected by the people and are responsible to the people (s. 11).

Vad som menas med »power holders» specificeras eller problematiseras inte särskilt, men klart är att Vanhanen utgår från ett parlamentstyre som en demokratisk idealmodell. I praktiken blir resultatet alltså att om en stats grundlag utpekar parlamentet som den högsta makthavaren och om parlamentsledamöterna inväljs genom pluralistiska folkval, så är staten följaktligen en demokrati. Och detta är ju ett mycket vedertaget västerländskt be-

till teoribildning. Inom den moderna statskunskapen har en rad framstående namn arbetat i denna tradition. Schumpeter, Kornhauser, Lipset, Deutsch, Lerner, Cutright, Russett, Moore och Dahl finns bland dem. Samtliga dessa författare understryker det klara sambandet mellan socioekonomisk utvecklingsnivå och graden av demokrati. Detta blir även Vanhanens grundläggande antagande.

Författaren övergår sedan till att diskutera sambandet mellan styrelseform och resursfördelning i ett kausalt perspektiv. I enlighet med sitt sociobiologiska synsätt betraktar han politiska system som beteendemönster vilka är »comparable with other behavior characteristics of a species». Hur ett politiskt system ser ut beror i avgörande utsträckning på hur den samhälleliga makten är fördelad mellan olika grupper. Kampen om samhällelig makt är analog med kampen om överlevnad mellan olika arter. Om en grupp innehar en hegemonisk maktposition inrättas det politiska systemet på dess villkor, och resultatet blir en diktatur. Om å andra sidan ingen grupp är stark nog för att uppnå hegemoni kan man förvänta sig att sådana politiska institutioner uppkommer, vilka reglerar maktfördelningen mellan de viktigaste rivaliserande grupperingarna.

Den grundläggande hypotesen för undersökningen är således fastställd: *graden av demokrati är beroende av hur maktresurserna är fördelade mellan olika rivaliserande grupper i samhället*. Nästa steg i undersökningen blir att finna adekvata mått på dels den beroende variabeln, demokrati, dels den oberoende variabeln, maktresurser. Efter en genomgång av tidigare arbeten stannar Vanhanen för två viktiga kriterier på »demokrati»: konkurrens (competition) och deltagande (participation). Med konkurrens avses förekomsten av rivaliserande partier, vilka sinsemellan tävlar om väljarnas gunst. För att ett politiskt system skall kunna klassificeras som en demokrati får det största partiets andel av rösterna inte överstiga 70 %. Minst 30 % av rösterna måste alltså tillfalla oppositionspartierna.

Med deltagande avses den procentuella andel av hela befolkningen som röstat i nationella val. Vanhanen väljer m.a.o. inte det vanliga tillvägagångssättet där antalet röstande vuxna eller röstberättigade medborgare beräknas. Statistiken är här dock särskilt beträffande den långa undersökningsperiodens första decennier ofullständig och inte särskilt tillförlitlig. Författaren utnyttjar därför den säkrare statistiken över hela befolkningens mängden och stipulerar: för att ett system skall kunna klassificeras som en demokrati bör minst 10 % av befolkningen deltagit i val.

Dessa två minimikrav på »demokrati» kompletteras med ett tredje. Värdena på »konkurrens» och »deltagande» för varje enskild stat sammanförs i ett index kallat ID (index of democratization). $ID = cp/100$ blir formeln för detta index, där $ID =$ demokratiseringsindexet, $c =$

konkurrens och $p =$ deltagande. Vanhanen stipulerar att ett system, för att bli klassificerat som en demokrati, bör förutom ovannämnda minimisiffror erhålla minst 5.0 poäng på detta index.

Vad den oberoende variabeln, maktfördelningen beträffar, antas den vara förbunden med samhällets grundläggande strukturella egenskaper. Andel urban befolkning, andel befolkning utanför jordbruksnäringen, andel studenter och andel läskunniga är då indikatorer som på olika sätt beskriver samhällets moderniseringsgrad. Denna modernisering antas i sin tur skapa förutsättningar för en jämn fördelning av kunskapsmässiga och organisatoriska maktresurser. Till detta lägger Vanhanen så ytterligare en indikator, andel familj jordbruk. Om denna andel av alla jordbruk är hög är en mycket viktig materiell resursfaktor jämnt fördelad, något som antas gynna en jämn spridning av de samhälleliga maktresurserna. Dessa olika indikatorer vägs sedan samman i ett maktresursindex IPR (index of power distribution). Den operationella hypotesen blir då att nya demokratier uppkommer (ID-värde minst 5.0) då IPR erhåller ett värde kring 5.0

I den empiriska analysen studeras så 119 stater under perioden 1850—1979 sålunda, att medelvärden på de olika variablerna beräknas för varje stat en gång per decennium. Undersökningsenheten blir således stat/decennium. Eftersom dessa stater varit självständiga olika länge, blir antalet observationer olika stort per undersökt stat. Fyra specifika hypoteser testades i den empiriska analysen:

- medelvärdena på IPR är klart högre för demokratier än icke-demokratier;
- de politiska variablerna är positivt korrelerade med IPR och dess komponenter;
- alla länder tenderar att överskrida tröskeln till demokrati på ungefär samma IPR-nivå;
- alla länder tenderar att överskrida tröskeln till demokrati när IOD (index of occupational diversification = det aritmetiska medelvärdet på urban befolkning och befolkning utanför jordbruksnäringen), IKD (index of knowledge distribution = det aritmetiska medelvärdet på studenter och läskunniga), FF (familj jordbrukens andel av samtliga egendomar) och deras aritmetiska medelvärden uppnår en nivå kring 30—50 procent.

Resultaten är uppmuntrande för författaren. Demokrati såsom han definierat begreppet, uppvisar en entydigt positiv korrelation med fördelningen av samhälleliga maktresurser, i den form som han operationaliserat begreppet. Även de övriga hypoteserna bekräftas i allt väsentligt, om och man på denna mera specifika nivå finner en rad undantagsfall.

Vanhanens bok är på många sätt ett mönster av klarhet. Teori, hypotesgenerering, metod och empirisk hypotestestning följer på varandra på ett nära nog exemplariskt sätt. Framställningssättet är systematiskt och

stringent, engelskan god och koncis. Som lärobok i hur man avrapporterar ett systematiskt insamlat kvantitativt material är boken ypperlig.

Vad gäller undersökningens bidrag till statsvetenskaplig kunskap som helhet bör det sägas, att Vanhanen inte precis bryter ny mark genom sitt ämnesval. Då kan emellertid genast påpekas att varje »klassiskt» ämnesval givetvis i viss mån kännetecknas av detta. Hur som helst, det är många som tidigare undersökt sambandet mellan socioekonomisk utvecklingsgrad och demokrati, och deras resultat har varit tämligen liktydiga med Vanhanens. Men frågan är om någon gjort det på ett lika systematiskt och heltäckande sätt som Vanhanen. Författaren är således att gratulera till en imponerande arbetsinsats som nu slutförts.

Det är närmast i fråga om den teoretiska delen kritiska anmärkningar är på sin plats. Att demokratiseringsindexet är konstruerat så att värdena blir desto högre ju mindre det största partiets andel av rösterna är är acceptabelt i det totala sammanhanget. På detta sätt skiljs många de facto-enpartistater från riktiga mångpartisystem. På samma sätt är valdeltagandet — ju högre andel av befolkningen som röstar, desto mera demokrati — ett acceptabelt mått på demokrati då det gäller det totala materialet. Under en stor del av den undersökta perioden var ju rösträttsbegränsningar vanliga. Men så fort man ser endast på den grupp som klassificerats som demokratier måste man konstatera att dessa kriterier innebär en viss skevhet. Sålunda erhåller t.ex. Finland konsekvent högre demokrativärden än t.ex. USA. Detta beror på dels att Finland har ett mångparti-, USA ett tvåpartisystem, dels att valdeltagandet i Finland är högre. Bägge sakerna är välkända, men få skulle väl för den skull utan vidare utpeka Finland som det mera demokratiska av de två staterna. Det instrument Vanhanen framtagit är alltså användbart för det generella syfte han arbetar med; något universellt tillämpbart demokratimått är det emellertid knappast.

Vanhanen kunde vidare med fördel ha elaborerat sambandet mellan »maktresurser» och de indikatorer hans IPR-index bygger på något utförligare. Det är klart att näringsstruktur, bildningsnivå och jordäggande kan ses som grundorsaker till att den politiska maktfördelningen ser ut som den gör. Det skulle dock ha varit pedagogiskt nyttigt med närmare resonemang om »sociologin» bakom dessa samband.

Det är anknytningen till övergripande sociobiologiska resonemang som är den största skönhetsfläcken i Vanhanens arbete. Det är tyvärr med sociobiologin lite som det är med den ortodoxa marxismen. Eftersom den grundläggande drivkraften bakom allt mänskligt handlande anses vara en gång för alla känd, måste alla fenomen förklaras utifrån detta axiom. Teorierna förklarar således allt och ingenting. Det kan vara fascinerande och heuristiskt givande att konstruera analogier mellan arternas

kamp om överlevnad i naturen och människornas kamp om den samhällseliga makten. Men att politiska system är »engraved in our genes» kan varken biologer eller samhällsvetare bevisa. Då Vanhanen talar om samhällsgrupper såsom analoga med arter i naturen, underlåter han nogsamtt att beröra en egenskap som är både unik för människan och en av demokratins viktigaste förutsättningar. Existensen av tvärgående konfliktlinjer, *cross-cutting cleavages* gör att människan aldrig kan betraktas som enbart en medlem i någon viss grupp. Då vi talar om grupper i samhället är analogin med arter i naturen minst sagt haltande.

LAURI KARVONEN